

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ด้วยวิธีสอนแบบ สุ จิ ปุ ลิ ร่วมกับนิทานคุณธรรม มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 1) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อนและหลังเรียนด้วยวิธีสอนแบบ สุ จิ ปุ ลิ ร่วมกับนิทานคุณธรรม 1) เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อนและหลังเรียนด้วยวิธีสอนแบบ สุ จิ ปุ ลิ ร่วมกับนิทานคุณธรรม

วิธีการดำเนินการวิจัยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนชุมชนชนบ้านหน้าเขา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2555 1 ห้อง จำนวน 20 คน ได้มาโดยการสุ่มกลุ่ม (Cluster random sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 5 แผน มีค่าความสอดคล้องในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.39$) 2) หนังสือนิทานคุณธรรม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ โบผู้มีใจเมตตา ประกอบการสอนเรื่อง เบญจธรรม (ความเมตตา) ความกตัญญูของจำปาตะ ประกอบการสอนเรื่อง มงคล 38 (ความกตัญญูกตเวทิตะ) ผลกรรม ประกอบการสอนเรื่อง มงคล 38 (หลักกรรม) ความซื่อสัตย์ของไต้ง ประกอบการสอนเรื่อง ธรรมะเบื้องต้น (ความซื่อสัตย์สุจริต) ความขยันของน้ำ ประกอบการสอนเรื่อง ธรรมะเบื้องต้น (ความขยันหมั่นเพียร) 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 4) แบบประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์วิเคราะห์ข้อมูลดังนี้ 1) ค่าสถิติพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ หาค่าความเที่ยงตรง ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างคำถามกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ต้องการวัด (Index of Item - Objective Congruence; IOC) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ค่าความยากง่าย (Difficulty) ของข้อสอบแต่ละข้อของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (p) มีค่าระหว่าง 0.33 - 0.60 ค่าอำนาจจำแนก (Discrimination) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (r) มีค่าระหว่าง 0.33 - 0.73 ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (KR-20) ค่าความเชื่อมั่น มีค่า 0.94 ค่าความเชื่อมั่นของแบบประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีค่า 0.78 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยใช้สูตร t-test แบบ Dependent Samples ผู้วิจัยขอเสนอลำดับขั้นและผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

สรุป

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยไว้ดังนี้ 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนด้วยวิธีสอนแบบ สุ จิ ปุ ลิ ร่วมกับนิทานคุณธรรม เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสูงกว่าก่อนเรียน 2) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนด้วยวิธีสอนแบบ สุ จิ ปุ ลิ ร่วมกับนิทานคุณธรรม สูงกว่าก่อนเรียน สามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนด้วยวิธีสอนแบบ สุ จิ ปุ ลิ ร่วมกับนิทานคุณธรรม ด้านความจำ การนำไปใช้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนด้วยวิธีสอนแบบ สุ จิ ปุ ลิ ร่วมกับนิทานคุณธรรม ด้านซื่อสัตย์สุจริต ด้านอยู่อย่างพอเพียง ด้านมุ่งมั่นในการทำงาน และด้านมีจิตสาธารณะ สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

จากการวิจัยผลการพัฒนาผลสัมฤทธิ์และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ด้วยวิธีสอนแบบ สุ จิ ปุ ลิ ร่วมกับนิทานคุณธรรม สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบ สุ จิ ปุ ลิ ร่วมกับนิทานคุณธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เป็นผลสืบเนื่องจากวิธีสอนแบบ สุ จิ ปุ ลิ ร่วมกับนิทานคุณธรรม เป็นเทคนิคที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้หลายกรณี เช่น กรณีผู้เรียนไม่เข้าใจสิ่งที่เรียนรู้จากครูหรือเนื้อหา ก็สามารถถามข้อสงสัยได้ในการทำกิจกรรม ซึ่งออกแบบกระตุ้นผู้เรียนให้พยายามคิดเพื่อตั้งคำถามและตอบคำถามอยู่ตลอดเวลา เกิดเป็นองค์ความรู้และตกผลึกเก็บไว้ด้วยการจดบันทึกเป็นของตนเองในเรื่องนั้นๆ จากเรื่องราวที่เกิดขึ้นในนิทานคุณธรรมที่เป็นเหตุการณ์สมมติ ให้ผู้เรียนสามารถจดจำ มีความเข้าใจ นำไปประยุกต์ใช้วิเคราะห์เหตุการณ์ สังเคราะห์องค์ความรู้เป็นของตนเอง และประเมินค่าเหตุการณ์หรือสิ่งต่างๆ ได้

ผลการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ กนกวรรณ ภูเขาแก้ว (2550: 1) ได้ศึกษาผลการสอนโดยใช้นิทานคุณธรรมที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านจับใจความ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเสริมมิตรวิทยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้นิทานคุณธรรมเป็นสื่อมีผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านจับใจความภาษาไทยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนที่เรียนโดยใช้นิทานคุณธรรมเป็นสื่อ มีคุณธรรมในด้านความประหยัด ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความมีเหตุผล หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังที่ ไพพรรณ อินทนิล กล่าวว่า นิทานเป็นสื่อฝึกให้เด็กเป็นผู้รู้จักฟัง มีสมาธิ รู้จักสำรวจอริยาบถของตนเอง เป็นการสร้างสรรค์ในด้านภาษาให้แก่เด็ก ทำให้เด็กใช้ภาษาได้ถูกต้อง รู้จักคำศัพท์ต่างๆ ถ้าผู้เล่านิทานระมัดระวัง รู้จักเลือกใช้ถ้อยคำ จะทำให้เกิดสุนทรีย์

ในภาษา ผลการวิจัยของ พระเจตนัสถุญ์ อินทร์จันทร์ (2550: 1) ได้ศึกษาผลการเรียนแบบอีเลิร์นนิ่ง ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบ สู่ จิ ปุ ลิ ที่มีต่อความสามารถในการเรียน ของนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นโท ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถทางด้านการฟัง การคิด การถาม การเขียน มีคะแนน 70.09 จากทั้งหมด 100 คะแนน หรือร้อยละ 70.09 นักเรียนมีคะแนนทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับดี เมื่อจำแนก ออกเป็นแต่ละด้านจะเห็นได้ว่าความสามารถทางด้านการฟัง การคิด การถาม การเขียน ด้วย การเรียนแบบอีเลิร์นนิ่ง วิชาธรรมวิภาค โดยด้านการฟัง คะแนนที่ได้ 18.85 (S.D. 1.61) ด้านการคิด คะแนนที่ได้ 15.48 (S.D. 1.99) ด้านการถาม คะแนนที่ได้ 16.91 (S.D. 2.20) ด้านการเขียน คะแนน ที่ได้ 18.85 (S.D. 1.96) แสดงให้เห็นว่าสามเณรนักเรียนนั้นมีความสามารถทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับดี สอดคล้องกับที่สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2551: 2) กล่าวว่าความสำคัญของ ความสามารถในการฟัง การคิด การถาม และการเขียน ที่พึงมีพึงเกิดกับผู้เรียนเพื่อแสดงถึงการรู้จักจริง ทำได้จริงด้วยสติปัญญาอันลึกซึ้งตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและหลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐาน จะเห็นว่าเป็นความสามารถที่แสดงออกถึง ภูมิปัญญาอย่างแท้จริง เน้นการบูรณาการใน ลักษณะองค์รวม การพัฒนาการอ่าน การคิดวิเคราะห์ และการเขียน จึงควรพิจารณาในลักษณะองค์รวม เชิงบูรณาการ ดังที่พระยาอุปกิตศิลปสาร ได้กล่าวไว้ในหัวใจนักปราชญ์ ผลการวิจัยของ ปัญญุมิ หลาบคา (2549: 1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบ สู่ จิ ปุ ลิ ที่ใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ 85.34/83.47 นอกจากนั้นนักเรียนที่เรียนด้วยแผนการเรียนรู้แบบ สู่ จิ ปุ ลิ โดยใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ที่พัฒนาขึ้นมีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน เพิ่มขึ้นจากการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผลการวิจัยของ ทินรัตน์ กาญจนกฤษกร (2550: 1) การนำหลัก สู่ จิ ปุ ลิ มาใช้ในรายวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง แคลคูลัสเบื้องต้น พบว่าผล การเรียนวิชาคณิตศาสตร์มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ นอกจากนั้นทักษะกระบวนการสื่อสาร ทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนภายหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้หลัก สู่ จิ ปุ ลิ เรื่อง แคลคูลัสเบื้องต้นสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งจะเห็นได้ว่าการนำวิธีสอนแบบ สู่ จิ ปุ ลิ และนิทาน คุณธรรมมาใช้นั้นทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนั้นสูงขึ้นเพราะเป็นการฝึกทักษะของผู้เรียนทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ฟัง คิด ถาม เขียน และสามารถจดจำ เข้าใจ นำไปใช้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่าได้

2. ผลการเปรียบเทียบคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อน และหลังเรียนด้วยวิธีสอนแบบ สู่ จิ ปุ ลิ ร่วมกับนิทานนิทานคุณธรรม พบว่า พฤติกรรมการปฏิบัติ ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน หลังเรียนมีระดับค่าเฉลี่ยสูงกว่า ก่อนเรียนอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากวิธีสอนแบบ สู่ จิ ปุ ลิ และ นิทานคุณธรรม เป็นการฝึกให้นักเรียนรู้จักการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริงปราศจากความลำเอียง ปฏิบัติตนโดยคำนึงถึงความถูกต้องละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิด ปฏิบัติตามคำมั่นสัญญา ไม่ถือเอาสิ่งของหรือผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง ปฏิบัติตนต่อผู้อื่นด้วยความซื่อตรง ไม่หา ประโยชน์ในทางที่ไม่ถูกต้อง ใช้ทรัพย์สินของตนเอง เช่น เงิน สิ่งของ เครื่องใช้ ฯลฯ อย่างประหยัด คู้มค่าและเก็บรักษาดูแลอย่างดี รวมทั้งการใช้เวลาอย่างเหมาะสม ใช้ทรัพยากรของส่วนรวม อย่างประหยัด คู้มค่าและเก็บรักษาดูแลอย่างดี ปฏิบัติตนและตัดสินใจด้วยความรอบคอบ มีเหตุผล ไม่เอาเปรียบผู้อื่นและไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน พร้อมให้อภัยเมื่อผู้อื่น กระทำผิดพลาด วางแผน การเรียน การทำงานและการใช้ชีวิตประจำวันบนพื้นฐานของความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร รู้เท่าทัน

การเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม ยอมรับและปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เอาใจใส่ต่อการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ตั้งใจและรับผิดชอบในการทำงานให้สำเร็จ ปรับปรุงและพัฒนาการทำงานด้วยตนเอง พุ่มเททำงาน อดทน ไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน พยายามแก้ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน ช่วยพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูทำงานด้วยความเต็มใจ อาสาทำงานให้ผู้อื่นด้วยกำลังกาย กำลังใจ และกำลังสติปัญญาโดยไม่หวังผลตอบแทน แบ่งปันสิ่งของ ทรัพย์สินและอื่นๆ และช่วยแก้ปัญหาหรือสร้างความสุขให้กับผู้อื่น ดูแล รักษาสาธารณสมบัติและสิ่งแวดล้อมด้วยความเต็มใจ เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชนและสังคม เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาหรือร่วมสร้างสิ่งที่ดีงามของส่วนรวม ตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยความกระตือรือร้น โกศล มีคุณ (2543: 20) กล่าวว่า คุณธรรมเป็นสิ่งที่ดีงามที่ควรปลูกฝังและดำรงไว้ คุณธรรมก่อให้เกิดคุณธรรมอื่นๆ คือ เมื่อฝึกคุณธรรมใดคุณธรรมหนึ่งแล้วก็พลอยได้คุณธรรมอื่นๆ ไปด้วย แต่ถ้าปล่อยให้กิเลสหนึ่งเกาะกุมกิเลสอีกหลายอย่างก็จะเกิดตามมาด้วยเช่นกัน คุณธรรมยังเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ ผู้สนใจพัฒนาบุคลิกภาพจะต้องสนใจฝึกฝนคุณธรรมให้มั่นคง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ลำไย บัวพิทักษ์ (2542: 1) ได้ศึกษาเรื่อง การใช้นิทานพื้นบ้านอีสานในการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านจริยธรรมหลังเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยนิทานพื้นบ้านอีสาน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมทางด้านจริยธรรมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนมีท่าทีความรู้สึที่ดีต่อการสอนโดยใช้นิทานพื้นบ้านอีสานในระดับมาก เช่นเดียวกับ อำพร สุทธวานิช (2550: 1) ที่ศึกษากิจกรรมการเล่นนิทานเพื่อเสริมสร้างการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านหมื่นข้าว ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมการเล่นนิทานมีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ บุญช่วย สังข์ศิริ (2549: 1) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาความสามารถในการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนโดยใช้นิทานธรรมะ เป็นสื่อการสอนสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดเทียนถวาย จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนของนักเรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีคะแนนเฉลี่ยวัดผลหลังเรียน 25.00 สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยวัดผลก่อนเรียน 20.50 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ความก้าวหน้าในการอ่าน คิดวิเคราะห์ และการเขียนระหว่างเรียนของนักเรียนมีความก้าวหน้าสูงขึ้นทุกแผน โดยมีอัตราพัฒนาการเฉลี่ย 8.44 คะแนน ต่อคน นักเรียนส่วนมากมีพฤติกรรมตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์หลังเรียนในระดับดี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนด้วยวิธีสอนแบบ สุ จิ ปุ ลิ ร่วมกับนิทานคุณธรรม ด้านความจำ การนำไปใช้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า สูงกว่าก่อนเรียน ดังนั้นครูควรนำวิธีสอนแบบ สุ จิ ปุ ลิ ร่วมกับนิทานคุณธรรมไปใช้พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

2. ผลการวิจัยพบว่าคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียน ด้วยวิธีสอนแบบ สู่ จิ ปุ ลิ ร่วมกับนิทานคุณธรรม ด้านซื่อสัตย์สุจริต ด้านอยู่อย่างพอเพียง ด้านมุ่งมั่นในการทำงาน และด้านมีจิตสาธารณะ สูงกว่าก่อนเรียน ดังนั้นครูควรนำวิธีสอนแบบ สู่ จิ ปุ ลิ ร่วมกับนิทานคุณธรรมไปใช้พัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยการพัฒนาผลสัมฤทธิ์และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ด้วยวิธีสอนแบบ สู่ จิ ปุ ลิ ร่วมกับนิทานคุณธรรม

1. ควรศึกษาการนำวิธีสอนแบบ สู่ จิ ปุ ลิ หรือ หัวใจนักปราชญ์ ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระ
2. ควรสร้างและพัฒนาหนังสือนิทานที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชุมชนหรือวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ โดยบูรณาการเข้ากับการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนด้านอื่นๆ
3. ควรมีการศึกษาตัวแปรเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านอื่นเพิ่ม เพราะในงานวิจัยนี้ศึกษาได้เพียง 4 คุณลักษณะ ควรศึกษาเพิ่มอีก 4 คุณลักษณะ คือ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ และรักความเป็นไทย

